

TM	Г. XX	Бр. 3-4	Стр. 279 - 285	Ниш	јул - децембар	1997.
----	-------	---------	----------------	-----	----------------	-------

UDK 371.14:378

Prethodno saop { tewe

Primqeno: 27.10.1997.

Миленко Кундачина

U~iteqski fakultet

U`ice

TEORIJSKE OSNOVE DIDAKTI^KOG USAVR [AVAWA UNIVERZITETSKIH SARADNIKA

Rezime

U radu se razmatraju osnovna polazi { ta didakti~kog usavr { avawa univerzitetskih saradnika. Sagledavaju se pitawa: mesta univerzitetskih saradnika u nastavnom procesu na univerzitetu, dosada { wa istra`ivawa tog problema izrada programa usavr { avawa i realizacija usavr { avawa. Na osnovu teorijskih rasprava i stawa u praksi predla`u se glavni pravci empirijskog istra`ivawa ovog problema i glavni pravci razvoja sistema didakti~kog usavr { avawa univerzitetskih saradnika.

Kqu~ne re~i: univerzitetski saradnici, didakti~ko usavr { avawe, didakti~ko osposobqavawe, programi osposobqavawa, studenti.

Pedago { ka osposobqenost univerzitetskih nastavnika i saradnika je jedan od va`nijih faktora efikasnosti univerzitetske nastave, predavawa, ve`bi, seminara, laboratorijskih radova, kolokvijuma, parcijalnih i zavr { nih ispita, mentorskog rada i samostalnog u~ewa. Iz tog razloga planski organizovan rad didakti~kog osposobqavawa univerzitetskih saradnika na na { im univerzitetima po~iwe { ezdesetih godina. Mejutim, analizom stru~nih i nau~nih radova o tom problemu, sti~e se utisak da mu je pedago { ka nauka nedovoqno poklonila pa`we.

Prema Zakonu o univerzitetu SR Srbije univerzitetski saradnici su: asistenti pripravnici, asistenti, lektori i vi{i lektori, zatim stru~ni saradnici, vi{i stru~ni saradnici i samostalni stru~ni saradnici. Po odredbama Zakona saradnici izvode ve`be, kolokvijume i druge oblike nastave izuzev predavawa i ispita. Me|utim, u ova dva oblika oni u~estvuju na posredan na~in.

Univerzitetske saradnike, za na{e potrebe, delimo u dve kategorije. Prvu ~ine saradnici koji su u toku studija na fakultetu sticali pedago{ko, psiholo{ko, didakti~ko, metodi~ko, andrago{ko obrazovawe i znawa iz obrazovne tehnologije i istra`ivawa nastave. Ta znawa su se mogla ste{i na nastavni~kim fakultetima: filozofskom, prirodno-matemati~kom, geografskom, fizi~kom, hemijskom, biolo{kom i fakultetu fizi~ke kulture. Me|utim, i me|u samim nastavni~kim fakultetima i unutar pojedinih smerova istog fakulteta postoje bitne razlike u zastupqenosti pedago{ko-psiholo{kih disciplina u nastavnom planu. Za ovu kategoriju univerzitetskih saradnika potrebno je permanentno didakti~ko usavr{avawe koje treba da je u funkciji radnih zadataka. U drugu kategoriju saradnika spadaju oni koji imaju zakonom utvrjene uslove za rad na univerzitetu, ali za vreme svog stru~nog obrazovawa nisu sticali pedago{ko-psiholo{ko obrazovawe. Za ovu, kategoriju saradnika potrebno je dopunsko didakti~ko osposobqavawe.

Polo`aj univerzitetskih saradnika u nastavnom procesu na fakultetu je specifi~an. U odnosu na nastavnike, u neposrednijem su kontaktu sa studentima, po starosnoj dobi su im bli`i, vrednosna orijentacija im je sli~na. Za odvijawe nau~no-nastavnog procesa moraju da poseduju odre|ene osobine. Neka od wih izdvaja B. Marenti~Po`arnik. To su: socijalni, moralni i emocionalni kvaliteti, op{ta, stru~na i metodi~ka ososobqenost, pedago{ka i psiholo{ka osposobqenost, organizatorske sposobnosti, osposobqenost za nau~no-istra`iva~ki rad, kontinuiran rad na li~nom usavr{avawu na podru~ju ovladavawa savremenim op{tim, stru~nim, pedago{ko-psiholo{kim i posebno metodi~kim i metodolo{kim saznavima. Iz potreba edukativne funkcije zahteva reformisawe pedago{ko-psiholo{kog i metodi~nog osposobqavawa univerzitetskih nastavnika i saradnika (1987, str. 81).

B. \or|evi} i J. \or|evi} izdvajaju slede}a pozitivna svojstva asistenata vezana za ve`be i seminare: stru~nost, spremnost da se pomogne, komunikativnost, spremnost za saradwu, podsticawe na rad, sposobnost preno{ewa znawa, toler-

antnost, organizacione i praktične sposobnosti, razumevanje studenata, svojstva ličnosti, autoritet, zainteresovanost za rad, pedagoški pristup i kreativnost (1992, str. 79). Za ovako profilisanu vrednosnu orijentaciju univerzitetskih saradnika potrebno je organizovano pedagoško-psihološko osposobavanje.

Naučno-nastavni rad sa studentima odvija se po didaktičkim načelima uz primenu odgovarajućih oblika, metoda i postupaka savremene obrazovne tehnologije. On mora da je primeren i psihofizičkim sposobnostima studenata kao odraslih osoba. Imajući u vidu obrazovne potrebe savremene univerzitetske nastave, pod didaktičkim osposobavanjem univerzitetskih saradnika podrazumevamo dopunsko obrazovanje iz područja didaktike, psihologije, pedagogije, metodike, andragogije, obrazovne tehnologije i metodologije pedagoških istraživanja. Ostvarivanje tako složenog zadatka moguće je uz uvažavanje saznanja visokoškolske didaktike kao pedagoško-naučne discipline.

S obzirom da je didaktička osposobljenost univerzitetskih saradnika preduslov radne osposobljenosti, to je ona uistinu interesovana, s većim ili manjim intenzitetom naučne, pedagoške javnosti. Bez didaktičkog osposobavanja univerzitetskih saradnika nije moguće zamisliti kvalitetnu i savremenu nastavu. Da se radi o sistematskom naučno-istraživačkom radu na kreiranju nove koncepcije didaktičkog osposobavanja univerzitetskih nastavnika i saradnika pokazuju istraživački projekti koji su u toku realizacije. U organizaciji Univerziteta u Beogradu realizuje se projekat "Modernizacija univerzitetske nastave". Ciljevi projekta su: analiza i kritičko preispitivanje kvaliteta nastave na univerzitetu, identifikovanje inovacija u nastavi i razvijanje multidisciplinarnih studija tipa otvorenog univerziteta. Tema istraživačkog projekta Univerziteta u Nišu je "Didaktičko usavršavanje univerzitetskih saradnika". Ciljevi istraživanja ovog projekta su: pripremanje programske i organizacione koncepcije za osposobavanje i usavršavanje saradnika univerziteta za rad u nastavi i pripremanje programske i organizacione koncepcije odgovarajućeg univerzitetskog oblika (centra, zavoda) za permanentno osposobavanje i usavršavanje univerzitetskih saradnika. Univerzitet u Kragujevcu realizuje projekat "Efikasnost studiranja na Univerzitetu u Kragujevcu.

Na Univerzitetu u Prištini u zadnje dve godine organizovano je pet pedagoških tribina "Univerzitetska pedagogi-

ja". U zaključcima jedne od tribina stoji: da je potrebno ustanoviti moderan sistem metodološkog usavršavanja nastavnika i saradnika te njihovo sistematsko obučavanje za primenu savremene obrazovne tehnologije. Kao oblici rada sa univerzitetским saradnicima predlažu se: metodički centri, metodički praktikumi, metodičke tribine, metodički seminari, metodički kursevi, metodičke laboratorije, metodičke vežbovalnice i sl. Insistira se i na pokretanju časopisa "Univerzitetska metodika" (5, str. 594).

Iako je prošlo više od 35 godina od prvih, u Jugoslaviji, organizovanih jednosemestralnih predavanja za asistente na Novosadskom univerzitetu, još uvek nije uspostavljen sistem didaktičkog osposobljavanja univerzitetskih nastavnika i saradnika. Skoro svi pokušaji praktične realizacije završavali su se nakon nekoliko godina i zavisili su više od entuzijazma pojedinih nastavnika nego sistematskog pristupa stručnih i naučnih organa fakulteta i univerziteta. Otud opravdani naponi Univerziteta u Nišu da se ovom problemu priđe realizacijom naučno-istraživačkog projekta.

Ovaj vid edukacije univerzitetskih saradnika ne temelji se na Zakonu o univerzitetu Republike Srbije. Iz tog razloga ostaje nejasno ko donosi programsku koncepciju didaktičkog osposobljavanja univerzitetskih saradnika, a ko realizuje program. Ni fakulteti, koliko nam je poznato, nemaju dokumente (pravilnike) kojim se regulišu pitanja permanentnog didaktičkog osposobljavanja saradnika. Na osnovu navedenog da se zaključiti, da i pored toga što se konstituisala pedagoška disciplina visokoškolska didaktika, zbog neodređenosti nosilaca poslova u zakonskim i podzakonskim aktima, sistem didaktičkog osposobljavanja univerzitetskih nastavnika i saradnika nije uspostavljen. Za sada su aktivnosti na tom planu prepuštene samo onim pojedincima i stručnim organima koji za to osećaju potrebu.

Na našim univerzitetima još je uvek mali broj nastavnika kojima je visokoškolska didaktika uže područje naučnog interesovanja. Retke su magistarske i doktorske teze iz ove pedagoške discipline. Empirijskih istraživanja o didaktičkom osposobljavanju univerzitetskih saradnika je vrlo malo. Reč je o parcijalnim pristupima istraživanja ovog problema primenom istraživačkog postupka anketiranja. Od saradnika se tražilo da iznesu svoja mišljenja i stavove o potrebi osposobljavanja, oblicima realizacije programa, realizovanim temama i drugo.

Pitanja univerzitetske nastave nećemo više baviti

časopis Zajednice univerziteta Jugoslavije "Univerzitet danas", dok je u ostaloj pedagoškoj periodici vrlo malo priloga sa tom problematikom. Kao rezultat rasprava o didaktičkim pitanjima univerzitetske nastave na stručnim i naučnim skupovima i praktične realizacije programa osposobljavanja nastala je sledeća literatura: Osnovni problemi fakultetske nastave (Novi Sad, 1966), Visokoškolska didaktika V. [mita (Qubqana 1972), Didaktički problemi u procesu visokoškolske nastave (Beograd, 1977), Neke pedagoške pretpostavke unapređivanja visokoškolske nastave, A. Vukasovića (Zagreb, 1977), Savremena univerzitetska nastava (Novi Sad, 1980), Proces učenja i njegova racionalna organizacija na visokoškolskom studiju V. Andrilovića (Zagreb, 1978), Osnovi didaktike i psihologije univerzitetske nastave (Sarajevo, 1982), Unapređivanje visokoškolske nastave (Zagreb, 1983), Svojstva univerzitetskih nastavnika B. i J. \or|evi} (Beograd, 1992). Da se primetiti da još uvek nemamo napisane metodike studijskih predmeta na fakultetima.

S obzirom da još uvek ne postoji jedinstven model didaktičkog osposobljavanja univerzitetskih saradnika, u obrazovnoj praksi se susreću različiti obrazovni programi i oblici osposobljavanja. U izboru sadržaja se nastoje zadovoljiti potrebe savremene nastave i obrazovne potrebe saradnika. Programi obuhvataju uglavnom tri područja pedagogije, psihologije i didaktike. Skoro da u programima nema tema iz savremene obrazovne tehnologije metodike, andragogije i metodologije pedagoških istraživanja. Izrada programa se povećava katedrama za pedagogiju i ekspertnim grupama formiranim za tu namenu. U pojedinim slučajevima teme usavršavanja određuju rukovodioci seminara i pojedini predavači. Programi se uglavnom donose za kraći rok primene.

Organizatori didaktičkog usavršavanja univerzitetskih saradnika su najčešće, univerziteti, društva univerzitetskih nastavnika, centri za pedagoško obrazovanje, fakulteti, sekcije asistenata. S obzirom na interdisciplinarnost programa realizatori tema su timovi nastavnika sa najvećim univerzitetskim zvanjima. U pojedinim slučajevima usavršavanje se završava sa prvim ciklusom u toku prvog saradničkog zvanja, a negde do izbora u nastavničko zvanje. Vreme trajanja seminara je različito, jedan ili dva semestra sa po dva nastavna časa u toku sedmice, ili ciklus predavanja u toku jedne ili dve sedmice.

Iz navedenih ocena stava didaktičkog usavršavanja univerzitetskih saradnika proizilazi potreba za konstitui-

savremena sistema. Tom problemu moguće je prići samo sa naučno-zasnovanim pristupom sa kompetentnim istraživačkim kadrovima i vaćanom organizacijom. U tu svrhu je potrebno istraćiti sledeće: odnos pedagoćke nauke prema didaktičkom osposobćavawu univerzitetskih saradnika, oblike obrazovawa i modele programa u razvijenim zemćama, obrazovne potrebe populacije saradnika na naćim univerzitetima, didaktičku informisanost, spremnost za dodatno obrazovawe, dosadaćwa ukqućenost u neke od oblika usavrćavawa, uti ćaj na donoćewe programske koncepcije, promene u nastavnoj praksi koje nastaju pod uti ćajem većeg nivoa didaktičkog osposobćavawa, osposobćenost za primenu savremene obrazovne tehnologije, odnos nastavnika, strućnih i naućnih organa prema ovom problemu, miććewa i stavove studenata, odnos pedagoćke periodike prema visokoćkolskoj didaktici i drugo.

Glavne pravce razvoja sistema didaktičkog osposobćavawa univerzitetskih saradnika, pored istraćivaćke delatnosti potrebno je usmeravati na zakaonsko i podzakonsko regulisawe, osnivawe univerzitetskih centara za istraćivawe visokoćkolskog obrazovawa i organizaciju osposobćavawa saradnika, stvarawe osnove za ćire didaktičko samoobrazovawe, pokretawe periodićnih publikacija u obliku ćasopisa ili serija monografija koji bi obraćivali problematiku visokoćkolske nastave.

L I T E R A T U R A

1. Bratinić, Marija: Pedagoćka radionica—jedan model usavrćavawa visokoćkolskih nastavnika, Pedagoćki rad, Zagreb, 4, 1987.
2. Boćwak, Branko: Nekoliko napomena o pedagoćkom osposobćavawu visokoćkolskih nastavnika, Pedagoćki rad, Zagreb, 9-10, 1983.
3. Vukasović, Ante: Poti ćaj za unaprećivawe pedagoćkog osposobćavawa nastavnika Sveućilićta u Zagrebu, Pedagoćki rad, Zagreb, 3-4, 1983.
4. \orćević Bosićka i Jovan: Svojstva univerzitetskih nastavnika, Institut za pedagogiju i andragogiju Filozofskog fakulteta u Beogradu, Beograd, 1992.
5. Zakqućci o modernizaciji univerzitetske nastave i razvoju univerzitetske metodike, Nastava i vaspitawe, Beograd, 3, 1996.
6. Ledić, Jasminka: Pedagoćko usavrćavawe sveućilićnih nastavnika-prijedlozi za mećunarodni dićalog, Pedagoćki rad, Zagreb, 4, 1990.

7. Marentić-Po`arnil, Barica: Pedago{ko osposobqavawe unvierzitetstkih nastavnika u skladu sa ci qevima savremene visoko {kolske nastave, Univerzitet danas, Zagreb, 3-4, 1982.
8. Marentić-Po`arnik Barica: Oblici pedago{ko-psiholo{kog usavr{avawa sveu~ili {nih nastavnika, u: Osnovni problemi visoko {kolske pedagogije, [kolska kwiga, Zagreb, 1987.
9. Pedago{ko obrazovawe univerzitetskih nastavnika i saradnika Novi Sad, 1980.
10. Raki} Branko: Neki kriterijumi za odabirawe programskih sadr`aja u psiholo{kom obrazovawu nastavnika i saradnika, u: Zbornik radova univerzitetskih nastavnika, Novi Sad, 1980.
11. Hrubik, Oskar: Glavni razlozi zaka{wavawa u osavremewavawu univerzitetske nastave kod nas, u: Zbornik radova, Savremena univerzitetska nastava, Udru`ewe univerzitetskih nastavnika i drugih nau~nih radnika SAP Vojvodine, Novi Sad, 1979.
12. Hrubik, Oskar: Permanentno didakti~ko-metodi~ko obrazovawu univerzitetskih nastavnika i saradnika, Univerzitet danas, Zagreb, 3-4, 1980.
13. ^ur~i}, Radoslav: Pedago{ko obrazovawe fakultetskih nastavnika kao faktor racionalizacije nastave, Pedagogije, Beograd, 3-4, 1966.
14. ^ur~i}, Radoslav: Aktivnost katedara (odeqewa, odseka) na razvijawu visoko {kolske pedagogije, Pedago{ka stvarnost, Novi Sad, 9, 1968.
15. ^ur~i}, Radoslav: Pedago{ko obrazovawe asistenata na Novosadskom univerzitetu, Univerzitet danas, Zagreb, 1, 1966.

Milenko Kundačina, Užice

THEORETICAL FUNDAMENTALS OF THE DIDACTIC ADVANCED TRAINING OF THE UNIVERSITY JUNIOR TEACHING STAFF

Summary

The paper deals with the underlying postulates of didactic advanced training of the university junior teaching staff. The following issues are given consideration: the place of the junior teaching staff in the teaching process at the university, previous studies of this problem, elaboration of a program of advanced training and its realization. On the basis of the theoretical debates and with regard to the state of affairs in practice, major directions of an empirical research of this problem are proposed, as well as major courses to be taken in the development of the system of didactic advanced training of the university junior teaching staff.

Key words: university junior teaching staff, didactic advanced training, programs of instruction, students